

Жителів Словаччини стало менше

Минулого року жителів Словачької Республіки стало менше через рекордно низький рівень народжуваності. Рівень смертності вже стабілізувався в межах довгострокових середніх показників, але різке падіння народжуваності продовжилося. Населення Словачької Республіки скорочується четвертий рік поспіль. Про це повідомили у Статистичному управлінні Словачької Республіки.

«У Словачькій Республіці на кінець 2024 року налічувалося 5 419 451 житель, їх кількість зменшилася більш ніж на 5 200 осіб у порівнянні з минулим роком», - повідомила Яна Моргачова, прессекретар Статистичного управління СР. Вона додала, що хоча кількість іммігрантів все ще перевищує кількість тих, хто виїхав з країни, це не може компенсувати природне скорочення населення.

Минулорічне скорочення населення відбулося в основному через природне скорочення населення. Минулого року померло понад 54 000 осіб, але народилося трохи більше 46 000 дітей. Таким чином, природне скорочення населення склало 7 600 осіб. «За останні п'ять років Словаччина втратила майже 40 000 жителів через природні зміни. Після періоду високої смертності в Словаччині між 2020 і 2022 роками під впливом пандемії, народжуваність серйозно знижується протягом останніх трьох років», - сказала Зузана Подманицька, директорка відділу

статистики населення Словачького статистичного управління.

Статистичне управління уточнило, що в Словаччині п'ятий рік поспіль спостерігається природне скорочення населення, що є другим найвищим показником за всю історію незалежної Словаччини. Подманицька додала, що загальний коефіцієнт народжуваності в Словаччині у 2024 році досяг безпрецедентно низького рівня. «Не тільки в сучасній історії незалежної Словаччини, а й за останні 100 років», - зазначила вона.

Міграція також вплинула на загальну чисельність населення. Кількість іммігрантів продовжує перевищувати кількість тих, хто виїхав з країни, але не вдалося ліквідувати природне скорочення населення. «У 2024 році до Словаччини на постійне місце проживання іммігрувало понад 6 800 осіб, що майже на 2 400 більше, ніж кількість емігрантів», - додали в Статистичному управлінні СР.

-р-
Дж.: Štatistický úrad SR.

Президент СР вшанував 80-ту річницю визволення Братислави

Президент Петер Пеллегріні з квітня вшанував 80-ту річницю визволення Братислави, поклавши вінок до пам'ятника на Славні в Братиславі.

«Виявимо повагу і вдячність усім тим, хто сприяв поверненню свободи на нашу Батьківщину. Радянським, румунським і словацьким солдатам, повстанцям, бійцям опору та представникам інших народів. Багато з них заплатили найвищу ціну», - сказав він з нагоди річниці.

Однак, хоча президент сказав, що визволення принесло надію і радість нашій країні, шрами війни все ще залишаються. Він мав на увазі такі трагедії, як Голокост або масові вбивства в Немецькій, Острому Ґруні, Кляку і Токайку.

«Ці події залишаються глибокою раною в нашій історії. Тож давайте не допустимо відродження ідеологій, які виростають з коріння зла і заливають суспільство гіркими плодами ненависті», - підсумував Глава держави.

У цьому контексті президент звернув увагу на те, що спадщина жертв фашистських жакіть є актуальною і сьогодні.

«Ми не повинні дозволити нікому поставити під сумнів ті лихоліття, які принесла Друга світова війна мільйонам людей по всьому світу», - сказав він, до-

Урочистий акт покладання вінків на Славні.

давши, що не можна применшувати заслуги тих, хто доклався до розгрому нацистської машини. Він також звернув увагу на важливість визволення для Словаччини і необхідність гідно і з повагою вшановувати ці важливі події нашої історії.

«Вдячність визволителям жодним чином не зменшилася з плином часу. Її також не повинні затьмарювати нинішні конфлікти, які повернули на наш континент безглузді вбивства і смерть невинних людей. Тому пам'ять про визволення зобов'язує нас боротися за повернення миру на зруйновані війною території», - підкреслив президент Пеллегріні.

Президент також зазначив, що цього року відзначається не тільки 80-та річниця закінчення Другої світової війни, але й визволення Братислави та інших міст і сіл по всій Словаччині.

Братислава була звільнена в ході Братиславсько-Брнеської операції радянськими та румунськими військами, які перебували на правому фланзі Другого Українського фронту. У боях брали участь 28 радянських і 14 румунських дивізій. Бої тривали два дні.

Президент Словаччини Петер Пеллегріні відвідав меморіал Славіна за день до 80-ї річниці визволення Братислави, з огляду на свій візит до Ватикану.

Хто визволяв Словаччину?

Журналіст і публіцист Володимир Янцура три роки тому в газеті *Pravda* (8 травня 2022 р.) в аналітичній статті *Kto oslobodil Slovensko: Rusi alebo Ukrajinci?* задумується над тим, хто ж визволяв Словаччину. Однак історикам і досі не вдалося дати відповідь на це питання, хоч в медійному просторі часто появляються статті з визвольною тематикою та з визволенням окремих міст і сіл Словаччини від фашизму.

Посилаючись на праці дослідників, Володимир Янцура в заключній частині статті спробував дати відповідь на поставлене питання. Ось що він, між іншим, пише:

«... наприкінці війни частка офіцерів української національності в командному складі Червоної армії ледь перевищувала 16%. Але чим вищий ранг і ступінь командування, тим менше їх було. Серед полковників, наприклад, українців було лише 12%, а серед генералів - 10%. Серед 11 генералів армії дев'ять були росіянами, а серед 25 маршалів Радянського Союзу - аж 20.

З іншого боку, червоноармійці російської національності також зазнали найбільших непоправних втрат. Вони становили майже 67% від загальної кількості, тоді як українці 16%, а білоруси 3%. Серед полеглих до 85% червоноармійців були слов'янського походження. Однак представники інших національностей також зазнали великих втрат. Наприклад, близько 180 тисяч туркменів і таджиків загинули на фронтах Другої світової війни, багато з них під час визволення Чехословаччини.

Солдати із Закавказзя та Центральної Азії були значною мірою представлені в деяких частинах 2-го Українського фронту маршала Родіона Малиновського, який звільняв Братиславу. Наприклад,

його кавалерією командував генерал Ісса Плієв, етнічний осетин.

Останніми роками в колишніх радянських, а нині незалежних республіках точаться дискусії про те, який народ зробив найбільший внесок у перемогу над фашизмом у Другій світовій війні. Зокрема, політики іноді роблять несподівані висновки, покликані підняти престиж власної держави (і знизити престиж іншої) в очах міжнародної спільноти.

І тому доречно відповісти на питання, винесене в заголовок цього тексту, наступним чином: Словаччину звільняли росіяни, українці, білоруси, вірмени, туркмени, євреї, татари, казахи, казахи, румуни та представники інших націй і етнічних груп. І, звичайно, чехи та словаки.

Спільний авіаційний проєкт

У зв'язку з війною та необхідністю збереження авіаційної інфраструктури, уряд України розглядає можливість тимчасової передачі Ужгородського міжнародного аеропорту під управління Словачької Республіки. Цей крок дозволить відновити авіасполучення з Європою та забезпечити стабільність роботи аеропорту.

Основні деталі проєкту

Спільне управління: Словаччина візьме на себе технічну експлуатацію аеропорту, а Україна збереже право власності.

Українці після мобілізації 1944 року

До липня 1944 року частка українців у лавах Червоної армії зростала з 10,9% до 21,2%. В абсолютних цифрах це означало зростання з 996 тисяч до 2,535 мільйона чоловік. Частка українців у складі діючих (бойових) військових груп (фронтів) була ще вищою. У цей період вона сягала 23,3%.

Нові факти щодо внеску, зокрема, закарпатських українців у визволення наводить Василь Ільницький в статті «Борці з нацизмом – справжні і фейкові», яка була опублікована в журналі «Дукля» (1/2024, стор. 74 – 85). Автор, між іншим, наводить, що в 1-му Чехословацькому окремому батальйоні на самому початку було: 277 чехів, 21 словак, 286 євреїв і 1780 українців із Закарпаття.

У квітні 1944 року в рядах 1-го Чехословацького армійського корпусу було 12 000 волинських чехів і 8 000 закарпатських українців. Загалом з 1942 по 1945 роки через чехословацькі формування в СРСР пройшли біля 14 500 українців.

плутацію аеропорту, а Україна збереже право власності.

Єдиний прикордонний контроль: На території аеропорту заплановано створити спільну зону паспортного контролю, що прискорить обслуговування пасажирів.

Прямі рейси до ЄС: Аеропорт стане важливим транспортним вузлом, що спростить подорожі для жителів Закарпаття.

Mukachevo.net.

Співробітники Посольства України в СР вшанували пам'ять українських воїнів

Співробітники Посольства України в СР в Братиславі в соціальній мережі оприлюднили повідомлення про покладання квітів до підніжжя пам'ятника визволителям на Славні в Братиславі і розмістили текст такого звучання:

Сьогодні, 4 квітня, Братислава відзначає 80-ту річницю визволення міста від нацистських загарбників у роки Другої світової війни.

З нагоди цієї дати співробітники Посольства вшанували пам'ять українських воїнів, які у складі Другого Українського фронту під командуванням маршала Родіона Малиновського звільнили столицю Словаччини та її західні території від окупантів.

Їхня мужність і самопожертва стали важливим кроком до визволення Європи та встановлення миру. Саме тому ці історичні події і до

сьогодні мають особливий відгук у серцях українців.

Однак сьогодні, у XXI столітті, як і тоді, українські воїни змушені героїчно боронити свою державу і захищати європейський континент від нового фашизму, який народився в путінській росії. Здійснюючи агресію проти України, Кремль розтоптав історичну пам'ять про мільйони жертв Другої світової війни та втратив моральне право позиватися до заслуг та героїчних здобутків тих поколінь.

Вічна пам'ять та слава українським воїнам!

Співробітники Посольства України в СР вшанували пам'ять українських воїнів і поклали до підніжжя пам'ятника вінок.

Нові потрясіння в культурі

Багаторічний директор музею втратив посаду, зміни викликають сумніви (3 телерепортажу телевізії *Markiza*, 1.4.2025)
ПАВОЛ СИВАК, КАРОЛ ХРЕН

Ярослава Джоґаника звільнили з посади директора Музею української культури у Свиднику після семи років роботи і без жодних застережень. Культурний переворот на північному сході Словаччини. Багаторічний директор Музею української культури втратив свою посаду. Персональні зміни викликають сумніви.

«Політика починає змішуватися з культурою. А хіба ця сфера не повинна бути аполітичною, вільною і, звісно, професійною?» Так висловила своє невдоволення звільненням керівника цього музею заступниця директора.

Так заступниця директора представила своє невдоволення звільненням керівника цього музею під час відкриття в понеділок (31.3.2025 р.) виставки великодніх писанок.

«Я стою на своєму, тому що це політичне питання, а не професійне. Вони просто хочуть поставити тут свою людину», - каже Міріам Божик, заступниця директора СНМ-Музею української культури у Свиднику.

Настрій у культурі не найкращий. Міністерство змінює правила гри в музеях і галереях. Він був єдиним, хто відповідав критеріям конкурсного відбору.

В останній день березня з посади директора Музею української культури у Свиднику звільнили Ярослава Джоґаника. Після семи років і без жодних застережень.

«Спочатку мене звільнили, потім оголосили процедуру відбору, критеріям якої я єдиний з трьох кандидатів відповідав. Тому його довелося скасувати», - розповідає звільнений директор музею.

«За день до його від'їзду до Братислави, де це мало відбутися, директору повідомили,

що він навіть не повинен більше нікуди їхати, тому що пан Біттнер, генеральний директор, скасував тендер», - підтверджує Божик.

Культурні події в Словаччині під загрозою: організатори очікують на затримку фінансування від Фонду підтримки мистецтв.

Вони звільнилися з посад в один і той же день.

Антон Біттнер сьогодні (1 квітня) не взяв слухавку і не відповів на наше повідомлення. Цікаво, що в останній день березня він також залишив посаду генерального директора Словацького національного музею. Закінчився його піврічний термін перебування на посаді.

«Персональна політика щодо управління спеціалізованими музеями, які належать до Словацького національного музею (СНМ), належить до компетенції генерального директора СНМ. Рішення про зміну на посаді директора в СНМ - Музеї української культури прийняв тимчасово виконуючий обов'язки генерального директора СНМ Антон Біттнер», - йдеться в офіційній заяві СНМ.

Міріам Божик погодилася тимчасово очолити музей до проведення нової процедури відбору. Її буде оголошено найближчим часом. Тим не менш, вона відкрито критикує дії керівництва Словацького національного музею.

Переклад зі словацької: -мі-

Виставка з пасхальною тематикою

8 квітня 2025 року в Словацько-українському культурно-інформаційному центрі в Пряшеві (вул. Я. Бородача, 5) була відкрита виставка під навою «Українка». Відвідувачі виставки мають можливість оглянути картини та різноманітні декоративні роботи з пасхальною тематикою, створені жінками, матерями

та їхніми дітьми, які знайшли тимчасове місце проживання у Словаччині. Роботи, представлені на виставці, були створені в рамках процесу адаптації в громаді в «ЦЕНТРИ ЗУСТРІЧІ» під проводом Сестер Службниць Непорочної Діви Марії. Під час відкриття виставки в художній програмі віночок пісень викона-

ла Анна Сервицька. Виставка відкрита до кінця квітня 2025 року.

Від початку вторгнення Росії в Україну Згромадження Сестер Службниць Непорочної Діви Марії дуже активно включилося у допомогу біженцям з України. Особлива подяка за допомогу біженцям належить сестрі Мгр. Катарині М. Козаковій.

-лц-
Фото Ладислава Цупера.

БАРВА В НАРОДНІЙ КУЛЬТУРІ

Barva v lidové kultuře. Petr Číhal, Vítězslav Vilímek (eds.). Slovacké muzeum v Uherském Hradišti 2023, 223 s.

В другій половині 2023 року в Slovackém muzeu в Угерському Градішті, що на Моравії, відбулася Міжнародна наукова конференція МККК на тему «Барва в народній культурі». Науковий збірник матеріалів із згадуваної конференції під однойменною назвою до наших рук потрапив аж на днях. У роботі конференції взяло участь 13 дослідників народної культури – наукові працівники академій, деяких факультетів етнологічного спрямування, а також фахові дослідники народної культури з музеїв Чехії, Моравії, Сілезії та Словаччини.

Відкривається збірник розвідкою Вітезслава Вільмака з кафедри славистики Філософського факультету Остравського університету «Фізіологічна, психологічна та культурна умовність діяння впливу кольору в традиційних культурах карпатського простору». Різні аспекти кольору в побуті розглядають Александра Навратілова, Габрієла Смержічкова, Людмила Тарцалова, Ян Качер, Алені Самогілова, Алена Калинова, Марта Шімецькова, Яна Рацлавська та ін.

Результати дослідження цієї проблематики на території Пряшівщини представляє доповідь «Символіка оздоблювання писанок в Північно-Східній Словач-

чині» фольклористів Йосифа Вархола та Надії Вархол із Свидника. Використання фарбованих яєць під час Великодніх свят має глибоке історичне коріння, що сягає в далеке минуле. Фарба на яйці мала посилити його магічну силу. На писанці зображували певні символічні та магічні знаки, які були своєрідним відображенням наших предків про навколишній світ, природу. Ними людина намагалася привернути невідомі, таємничі сили природи, які мали захистити її від хвороб та всякого лиха. Солярні мотиви належать до найдавніших мотивів орнаментики писанок. Сонце, як джерело світла і символ життя, зображується у вигляді кола, троянди або спіралі. Чільне місце в оздобленні писанок займає флора, навколишня природа була достатнім джерелом інспірації. Вінок – дальший орнаментальний і поширений мотив в народній творчості багатьох народів, пов'язаний з народними звичаями та обрядами. Використовувалися для оздоблення писанок і мотиви, пов'язані із землеробством, як, наприклад, зжатиї сніп зерна – малий снопик. Загалом у народній символіці червоне забарвлення виступає у позитивному значенні, як колір кохання

й крові – життєдайної сили, але також як охоронна фарба. Зелений колір на писанках має давню традицію, і, разом з червоним, широко представлений. Він символізує весну, воскресіння природи, багатство рослинного світу, добробут, молодість, свіжість, здоров'я, свободу, мир і надію. В народі кажуть: *фарба зелененька, всьому світу миленька*. Синя фарба є знаком неба, небес, повітря, тому її називають *небова фарба*, багато хто вважав її символом здоров'я. Жовтий колір – це знак сонця, місяця, зірок, веселості, радості життя та родючості у господарстві. Коричнева фарба символізує передусім землю. Чорний колір разом з білим був знаком смутку, поклоніння духам предків і подяки за захист. За словами писанкарки Зузани Капраль (1924 - 2018) із Стащина, вона *квітки пише восковою на яєчка з білов ікаралупов, бо біла є світло, на Великдень є пуп в білум, перші квітки, що квітнуть в ярі, суть білі а біла є чистота*. Колір порівнюється з людським розумом, як стверджує народний вислів: *розум меджі дурними, як фарби меджі сліпими*.

Збірник проілюстровано кольоровими світлинами.

Н. В.

В Австрії встановили особи 11 тисяч українців, загиблих при визволенні країни

В Австрії дослідили близько 90 тисяч могил радянських військових, загиблих під час та після Другої світової війни, серед них понад 11 тисяч ідентифіковані як українці.

Як передає Укрінформ із посиланням на АРА, ця робота проводилася Інститутом дослідження наслідків війни Людвіга Больцмана (ВІК) за дорученням Міністерства внутрішніх справ Австрії.

«На відміну від поширеної думки, Червона армія була багатонаціональною та багатоетнічною групою. Це були росіяни, українці, казахи, білоруси, молдавани, кавказькі та сибірські народи, які досить швидко зайняли половину території Австрії», - заявив засновник ВІК історик Штефан Карнер.

У рамках проекту з нагоди 80-ї річниці початку звільнення Австрії Червоною Армією були обстежені могили близько 90 тис. радянських військових, загиблих в Австрії у період з 1941 по 1955 роки.

«Серед них 11 067 вдалося ідентифікувати як українців.

Це становить 21% від загиблих радянських військових, походження яких вдалося чітко встановити. З огляду на частку українців у загальному населенні СРСР того часу (16,5%), це означає, що українці брали «непропорційно» велику участь у визволенні Австрії. Більшість з них загинули у 1945 році, тобто в останні місяці війни. Їхні могили розкидані по всій території країни», - йдеться у повідомленні.

Як зазначає Карнер, серед похованих в Австрії українців – не лише солдати. Близько двох третин могил належать колишнім в'язням концтаборів, військовополоненим, примусовим працівникам або цивільним інтернованим.

У МВС Австрії, яке відповідає за догляд за військовими та меморіальними могилами, підкреслили, що метою проекту було також уперше повернути загиблим українцям їхні імена.

Карнер також провів паралель із сучасністю. За його словами, російський напад на Україну та пов'язана з ним вій-

ськова пропаганда чітко показують, наскільки важливою є робота з пам'яттю. Адже частиною кремлівського наративу є зменшення історичного внеску України в боротьбу з нацизмом.

«Водночас саме Україна разом із Польщею та Білоруссю зазнала найбільших втрат внаслідок німецької окупації та бойових дій», - підсумував австрійський історик.

Нагадаємо, під час Другої світової війни столицю Австрії було звільнено у ході Віденської наступальної операції, яка проводилася військами 2-го та 3-го Українських фронтів за підтримки 1-ї болгарської армії. За окремими оцінками, під час цієї операції загинули понад 41 тис. воїнів Червоної армії, більш як 136 тис. дістали поранення.

Російська пропаганда тривалий час замовчувала той факт, що українці у складі радянських військ зробили великий внесок у визволення Європи від нацизму.

Укрінформ.

В СНМ – Музеї української культури у Свиднику 31 березня 2025 року була відкрита виставка писанок. Зразки наочного розписування великодніх яєць показала одна з кращих майстрів писанкового розпису Марія Кравець із Свидника. Вона навчилася розписувати писанки у своїй тітці в рідному селі Вишній Верлих. Кожна писанка, за її словами, є оригінальною. На одну писанку вона витрачає близько години. Вона займається лише восковою технікою. Курячі чи качині яйця в неї білі або пофарбує їх у коричневий колір у відварі лущиння цибулі. Однак у неї є і зелені. Виставка писанок в СНМ – Музеї української культури у Свиднику відкрита до 8 червня 2025 року.

-мі-

ЗАБУТИЙ ПИСЬМЕННИК – ЮРІЙ ВАРґА (3 приводу 95-річчя від дня народження)

Недавно серед нас жив і працював талановитий лікар, вчений, доцент медицини, кандидат медичних наук, викладач Медичного факультету Університету ім. П. Й. Шафарика в Кошицях, великий любитель художнього слова Юрій Варґа.

Юрій Варґа народився 30 квітня 1930 р. в с. Бжани (народна назва села Бзяне) Стropківського округу. Був перший хлопець із села, який закінчив Гуменську російську гімназію 1950 року. Вже сам факт, що поступив у Гуменську гімназію, а не в Пряшівську, багато говорить про його національне спрямування. (До речі, знав я ще одного Юрія, родом теж із Бжан, а саме Юрія Поповника, який приймав мене, молодого учителя, 1951 року на роботу в Повереництві шкільництва, науки і мистецтва на посаду центрального інспектора для руських/українських шкіл Словаччини і багато мені допоміг під час моєї роботи в цій установі (1951-1952). Закінчивши згадану гімназію, Ю. Варґа поступив на медичний факультет УПІІІ і через рік його держава вислала в СРСР, де закінчив навчання з червоним дипломом в Одеському медичному інституті (1957) і повернувся на «свій» попередній факультет, де працював як викладач - асистент, старший викладач, доцент, керівник одного із наукових відділів (1970-1986) факультету усе своє творче життя до виходу на пенсію. Своєю науковою діяльністю здобув неабиякий науковий авторитет серед вчених.

почуття, перехід на українську національну орієнтацію, оптація наших людей в Україну, ліквідація греко-католицької церкви, колективізація сільського господарства, будівництво греблі Домаша і все те, як жителі його рідного села сприймали і переживали ці події. Автор вже здобув певний досвід під час писання першого об'ємного твору і зробив визначний

крок вперед у художньому осмисленні та зображенні подій і психічних процесів персонажів. Знаємо, що не всі події люди сприймали позитивно, деякі навіть були піддані примусу і глибоко переживали зміни. Ці процеси, на мою думку, найкраще зображені в творі «Приборкання стихії», в якому виступають колоритні персонажі, як голова дружства Фечко, голова МНК Грашко, далі Дзіяк, Кертис та землеміри, які приїхали у село Бжани вимірювати затоплення села і будівництва майбутньої греблі Домаша та інші проблеми. Автор відносно об'єктивно, правда, без глибокого драматизму зобразив переживання людей села, які втратили найурожайніші землі, село і цвинтар були змушені перенести, побудувати на новому місці, бо дотеперішнє газдівство опиниться під водою. Аж завдяки авторові цієї повісті я дізнався, що затоплені були села: Бжани, Петеївці, Кельча, Вальків, Трепещ, Добра-на-Ондаві та й цвинтарі тих сіл. Лише церкви, костели залишилися на старому місці, як пам'ятники, що тут віками жили переважно русини-українці. Болуче було читати ті сторінки, коли Фечко, Грашко та інші люди вирішували, кого із похованих залишити на старому цвинтарі, що буде під водою і останки кого перенести на новий цвинтар. Можемо сьогодні закинути авторові, що уникав глибокого проникнення в душу людей, зокрема старшого покоління. Це велика шкода, бо тема справді була і є актуальна, складна і тому не кожному авторові була під силу. Тому досі не маємо в нашій українській, але ані в словацькій чи чеській літературах такого твору, щоб разом були зображені всі названі проблеми Варґової повісті. Правда, в нашій літературі є кілька оповідань, нарисів, віршів і навіть повість М. Немета «Останнє весілля», в яких зображені подібні події у зв'язку з будівництвом Старинського водоймища, де жителі сімох сіл були змушені цілком залишити свої села.

Чомусь рецензії та інші відгуки на повість «Приборкання стихії» ми не знайшли в нашій пресі. Шкода, що тодішня критика не підтримала письменника в його творчих шуканнях, не сказала слово, яке б дало силу письменнику. А тих Ю. Варґа не дочекався ані за життя, не потрапив ні в «Енциклопедію сучасної України» (2005), його ім'я не знаходимо ні в англійській версії енциклопедії. Гадаю, що твори Ю. Варґи і при всіх недоліках мають що сказати і сучасному читачеві. Позитивно оцінюємо також факт, що хоч він не вивчав у школі українську мову, свої художні твори написав українською літературною мовою на відносно хорошому мовному рівні.

Помер Юрій Варґа 26 липня 2009 і похований в Кошицях. Не знаємо, як шанують сучасні жителі Бжан свого земляка, а він заслуговує високу шану. М. Роман.

Сторінки минулого (128)

ВИШНІЙ ГРУШІВ – VYŠNÝ HRUŠOV (окр. Гуменне)

На сьогоднішній день твердження греко-католицького священника, довгорічного редактора пряшівських церковних видань, автора «Історії Закарпаття» в трьох томах Степана Папа про те, що «На Історичному Закарпатті первісно римо-католиків взагалі не було. Були там лише християни східного обряду, точніше старослов'янського, руського обряду, руської віри» (т. 1, с 503), для багатьох звучать надто перебільшеним і неправдивим.

Як би там не було, станом на 1900-ий рік український вчений Володимир Гнатюк в книжці «Русини Пряшівської єпархії і їх говори» вже про греко-католиків у Вишньому Грушові пише, що то «парафія з словацькою мовою», хоча, ясна річ, весь обряд на той час ще справлявся на церковнослов'янській мові, як і в інших приходах Пряшівської єпархії. Питанням стоїть, коли настав злам в національній самосвідомості жителів і перехід з руської на словацьку. Ймовірно, це могло відбутися вже після Ужгородської унії 1646 року під впливом римо-католицької церкви і панів-землевласників – якої віри пан, такої віри і кріпак. А вже більше як 100 років після Володимира Гнатюка в 2011 році у Вишньому Грушові знаходимо лише 12 вірян церкви східного обряду.

Ось декотрі дані про стан віруючих у Вишньому Грушові. В 1746 – 1749 рр. в селі нараховувалося 129 римо-католиків і 79 греко-католиків, в 1772 – 1773 рр. – 167 римо-католиків і 196 греко-ка-

толиків, 9 юдеїв, в 1785 – 1786 рр. – 246 римо-католиків і 200 греко-католиків, 24 юдеїв, в 1842 – 1843 рр. – 297 римо-католиків, 205 греко-католиків та 4 євангеліків.

Мадярські статистики за 1880, 1890, 1900 і 1910 роки зазначають приблизно однакову пропорцію між римо-католиками і греко-католиками. У Вишньому Грушові у 1880 році було 244 вірян римо-католиків і 188 греко-католиків, в 1890 р. відповідно 260 : 198, в 1900 р. (259 : 208), в 1910 р. (255 : 213). Подібний стан фіксує і чехословацький перепис населення 1930 року (307 : 208). Зменшення кількості вірян східного обряду прискорився останніми роками. Це могло б свідчити про те, що перехід з церковнослов'янської мови в греко-католиків на мову мажоритарного народу, який настав в 70-х – 80-х роках 20 ст., у цьому випадку не пішов на користь Греко-Католицької Церкви. Навпаки, привів до спливання з римо-католиками. Як відомо, церква на протязі століть регулювала як громадське, так і сімейне життя вірян, передусім дбала, щоб віряни східного обряду одружувалися з одновірцями.

Найдавніший зі збережених письмових записів Вишнього Грушова пов'язують з 1543 роком. На відміну від вірян римо-католицького обряду, про вірян церкви східного обряду збереглися лише дуже скромні відомості. З літератури відомо, що до 1788 року місцеві римо-католики належали до приходу в Удавському. Перший приходський костел Свв. Петра і Павла був побудований в 1757 році і до нього було перенесено дзвін з старої дерев'яної дзвіниці з 1749 р. Костел був відремон-

тований у 1793 році. Перебудований в 1923 – 1924 роках. Початок діяльності приходу пов'язують з 1810 роком, який вважається роком заснування римо-католицького приходу. Костел був знесений в 1978 році. Освячення нового костолу відбулось в 1973 році.

Словацький вчений, картограф Я. М. Корабинський в лексиконі поселень (стор. 329) на території всієї тодішньої Угорщини нараховується 9 груп сіл з назвою Грушів (або з коренем слова *груш*). На Земпліні він зазначає два села: 1. Нижній Грушів (Alfchö, Nizný - Hrušľow), в якому «знаходиться чудовий сад» і 2. Вишній Грушів (Felfchö Körtwelyefch, Wifný Hrušľow), що розташований недалеко Гуменного і поблизу протікає річка Удава.

Історичні назви села: Kerthuilyses (1543), Wisny Hrussov (1773), Hrušov, Vyšný Hrušov (1920); по-мадярськи Felsőkörtvélyes.

Стат: 1880 - 443 жит., 424 слов., 6 мад., 2 рус., 8 інш., 10 немовл., 244 р.-кат., 188 гр.-кат., 11 юд., 1890 - 471 жит., 456 слов., 13 нім., 1 інш., 260 р.-кат., 198 гр.-кат., 13 юд., 1900 - 488 жит., 478 слов., 7 мад., 2 нім., 1 рус., 259 р.-кат., 208 гр.-кат., 21 юд., 1910 - 489 жит., 423 слов., 22 мад., 17 нім., 27 інш., 255 р.-кат., 213 гр.-кат., 1 реформ., 20 юд., 1921 - 556 жит., 467 чсл., 2 руськ., 8 євр., 4 інш., 75 інозем., 280 р.-кат., 260 гр.-кат., 1 єванг., реф., 15 юд., 1930 - 528 жит., 453 чсл., 2 руськ., 12 євр., 61 інозем., 307 р.-кат., 208 гр.-кат., 12 юд., 1 інш. або без віросп., 2011 - 462 жит., 379 слов., 70 ром., 2 рус., 2 чех., 9 невест., 427 р.-кат., 12 гр.-кат., 1 правосл., 1 єванг. а.в., 10 без віросп., 11 невест., 2021 - 486 жит., 454 слов., 12 ром., 1 рус., 1 укр., 18 невест., 35 без віросп., 395 р.-кат., 1 єванг. а.в., 30 гр.-кат., 1 реформ., 1 правосл., 1 Свідки Єгов., 3 Апост. Церк., 18 невест. -мі-

Сабинів оцифровує пам'ятки культури в рамках проекту з Ужгородом

Місто Сабинів у співпраці з Ужгородом реалізує транскордонний проєкт, спрямований на оцифрування (digitalizáciu) семи культурно-історичних об'єктів. Мета проєкту – сприяти підвищенню обізнаності громадськості та розвитку туризму в обох містах. Проєкт під назвою «Спадщина3D» фінансується Європейським Союзом на суму майже 300 000 євро. Про це повідомив проєктний референт міста Сабінова Павол Молнар.

За його словами, місто Сабинів, як головний партнер транскордонного проєкту, подало заявку на отримання фінансового внеску наприкінці лютого 2024 року в рамках програми Interreg NEXT HUSKROUA, яка спрямована на міжрегіональне співробітництво на прикордонній території Угорщини, Словаччини, Румунії та України. Предметом проєкту Heritage3D є 3D-картування, сканування та фотографування обраних об'єктів у Сабінові та Ужгороді.

«У Сабінові, окрім історичного центру міста, замкових укріплень, включаючи вежі, міську дзвіницю, предметом оцифрування стануть також сакральні об'єкти – Євангелічна церква, римо-католицький костел Святого Іоана Хрестителя та римо-католицький костел Діви Марії. Українським партнером проєкту є Асоціація проєктних менеджерів «Ядро», яка у співпраці з нефінансовим партнером – Закарпатським обласним краєзнавчим музеєм ім. Тиводара Легоцького – повністю оцифрує Ужгородський замок», – сказав Молнар.

Дані, зібрані за допомогою картографування, сканування та фотографування, будуть оброблені та надані громадськості у вигляді 3D-моделей у цифровому вигляді, включаючи фізичний макет одного з об'єктів або різних маркетингових продуктів.

«Реалізація проєкту дозволить значно покращити документування поточного стану культурно-історичної спадщини за допомогою новітніх неінвазивних методів збору даних в обсязі, який до цього часу було неможливо отримати. Очікується, що завдяки оцифруванню та подальшій архівації даних покращиться обізнаність суспільства про цінність культурно-історичних об'єктів, що позитивно вплине на розвиток транскордонного туризму в містах Сабинів та Ужгород, а також підвищить місцевий та національний рівень», – зазначив міський голова Сабінова Міхал Репаський. Тривалість проєкту – 12 місяців. За словами Молнара, загальна сума прийнятих витрат становить 332 640 євро, з яких внесок Європейського Союзу – 299 376 євро.

НОВИНИ КУЛЬТУРИ

АРГЕНТИНА. У Буенос-Айресі, у приміщенні Українського культурного товариства «Просвіта» в Аргентині, відбувся майстер-клас із писанкарства, під час якого учасники мали змогу ознайомитися з однією з найдавніших українських традицій – мистецтвом розпису писанок.

УКРАЇНА. Від початку повномасштабного вторгнення Росії для реставрації та експозиції за кордоном переміщено 162 колекції з України.

ЕСТОНІЯ. В Українському культурному центрі в Таллінні відбувся майстер-клас з писанкарства, організований Союзом українок Естонії, присвячений збереженню та передачі українських традицій, символізму писанки як уособлення життя, відродження та надії.

МОЛДОВА. У Міжнародному незалежному університеті Молдови (ULIM), на факультеті біомедицини, відбулося урочисте відкриття проєкту «Українська книжкова полицка».

УКРАЇНА. В Україні від початку повномасштабного російського вторгнення загинули 186 українських митців і 102 медійники.

ТАЙЛАНД. Посольство України в Тайланді презентувало першу в історії збірку української поезії в перекладі тайською мовою: «Душа землі: Історія України в десяти віршах», побудованої у форматі тематичної антології.

www.ukrinform.ua/tag-kultura

НОВЕ ЖИТТЯ

FOND NA PODPORU KULTÚRY NÁRODNOSTNÝCH MENŠIN

Vydáva Zväz Rusínov-Ukrajincov SR, IČO 00177725, Ročník 75. Šéfredaktor Miroslav Iljuk. Adresa redakcie: Janka Borodáča 5, 081 08 Prešov. Tel. 051/7733 707, e-mail: novezytta@nextra.sk. Náklad: 400 ks. Ročné predplatné 12,50 €. Štvrťročné predplatné 3,125 €. Objednávky na predplatné prijíma každá pošta a doručovateľ Slovenskej pošty, alebo e-mail: predplatne@slposta.sk. Objednávky do zahraničia vybavuje: Slovenská pošta, a.s., Stredisko predplatného tlače, Uzbecká 4, P.O. Box 164, 820 14 Bratislava 214, e-mail: zahranicna.tlac@slposta.sk. Sadzba: QINET, Tlač: Grafotlač Prešov s.r.o. Ev. číslo EV 3301/09. Realizované s finančnou podporou Fondu na podporu kultúry národnostných menšín.

НОВЕ ЖИТТЯ

Видає Союз русинів-українців СР. Рік видання 75. Головний редактор Мiroslav Ілюк. Адреса редакції та адміністрації: 081 08 Пряшів, Янка Бордача, 5. Телефон 051/7733 707, e-mail: novezytta@nextra.sk. Рукописи і фотографії повертаються на просьбу автора. Редакція залишає за собою право скорочувати статті. Статті, підписані авторами, висловлюють їх власні погляди і не обов'язково збігаються з поглядами редакції.